

38. Az ország talpra állása

Idézzük fel az 1918–19-es időszak főbb eseményeit! Milyen politikai rendszerek váltogatták egymást 1918 ősze és 1919 novembere között?

• Milyen véres események kapcsolódtak az egyes szakaszokhoz? • Milyen területi és nemzetiségi következményei voltak a trianoni békeszerződésnek?

A trianoni béke által létrehozott ország területének véglegesülése és birtokbavétele (1919–1921)

Mikor és milyen sorrendben kerültek a magyar állam fennhatósága alá az idegen megszállás alatt lévő területek? • Miért szakaszokban történt mindez? • Idézzük fel, miért volt különleges Nyugat-Magyarország és a Sopron-környék esete! • Mikor alakult ki a végleges határ Csehszlovákiával, Romániával, a Szerb–Horvát–Szlovén Királysággal, valamint Ausztriával?

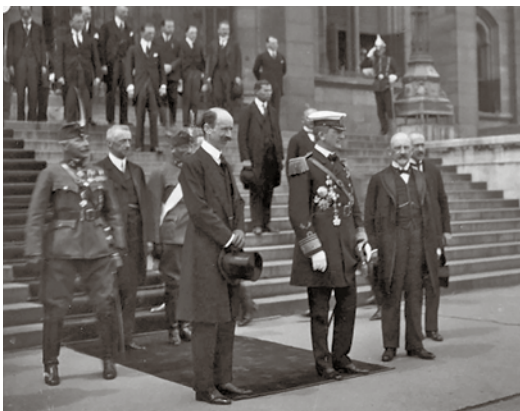
Kiút a káoszból

Hogyan tért vissza az országban az élet a normális kerékvágásba?

A forradalmak után anarchikus állapotok uralkodtak az országban. A politikusok elsődleges célja a **legitim** (törvényes) **hatalmi viszonyok** megteremtése volt. Ennek első lépéseként az ország ügyeinek intézésére hivatott törvényhozó testület, az egykamarás **nemzetgyűlés** megválasztására került sor. A képviselő-választást 1920. január végén tartották. A férfiak számára **általános választójogot** biztosítottak, és az írni-olvasni tudó **nők is szavazhattak**. Az ország lakosságának mintegy 40%-a (a 24 éven felüliek 74%-a) rendelkezett választójoggal, ebben az időszakban az európai országok többségében ez a szám 25-45% volt. A **választás titkos** volt.

Az eredményt azonban befolyásolta, hogy a városi munkásság körében népszerű **szociáldemokraták** a fehérterror miatt **bojkottálták** a választáson való részvételt. Végül a választást a **Kisgazdapárt** (Nagyatádi Szabó István vezetésével) nyerte, a második pedig a Keresztény Nemzeti Egyesülés Pártja lett. Előbbi inkább a parasztság, utóbbi a városiak körében bizonyult népszerűnek. Nem sokkal később a két legerősebb párt **koalícióra** lépett.

Az új rendszer „**ellenforradalminak**” nevezte magát, mert elutasította mind az őszi rózsás forradalmat, mind a Tanácsköztársaság időszakát. Ennek megfelelően az újonnan választott képviselők minden 1918 novembere és 1919 augusztusa között hozott törvényt és rendelkezést semmisnek nyilvánítottak. Így **Magyarország államformája ismét királyság lett**.

Horthy Miklós a Parlament lépcsőjén az országgyűlés megnyitása után, a leendő kormányzó jobbján Bethlen István

12. §. A nemzetgyűlés addig, amíg az államfői hatalom gyakorlásának mikéntjét véglegesen rendezi, és ennek alapján az államfő tisztét tényleg átveszi, az államfői teendők ideiglenes ellátására kormányzót választ.

13. §. A kormányzót a királyi hatalomban foglalt jogok alkotmányos gyakorlása az alábbiakban foglalt korlátozások között illeti meg:

A nemzetgyűlés által hozott törvények szentesítés alá nem esnek, azokat a kormányzó legkésőbb hatvan napon belül kihirdetési záradékkal és aláírásával látja el. A kormányzó a kihirdetés elrendelése előtt – indokainak közlésével – a törvényt újabb megfontolás végett egy ízben visszaküldheti a nemzetgyűlésnek. Ha az így visszaküldött törvényt a nemzetgyűlés változatlanul fenntartja, azt tizenöt napon belül kihirdetni köteles. [...]

A kormányzó a nemzetgyűlést nem napolhatja el, és a királyi hatalomban foglalt országgyűlés-felosztási jogot a nemzetgyűlést illetően csak akkor gyakorolhatja, ha a nemzetgyűlés a kormányzó

üznete dacára tartósan munkaképtelenné vált. [...]

Hadüzenethez vagy a hadseregnek az ország határain kívüli alkalmazásához és békekötéshez a nemzetgyűlés előzetes hozzájárulása szükséges.

A végrehajtó hatalmat a kormányzó kizárólag a nemzetgyűlésnek felelős minisztérium útján gyakorolhatja. Minden rendelkezés és intézkedés, ideértve a fegyveres erőre vonatkozó rendelkezéseit is, csak úgy érvényes, ha az illetékes felelős miniszter ellenjegyzésével van ellátva. Ez azonban nem érinti a kormányzónak a hadügy körébe tartozó azon alkotmányos jogait, amelyek a nemzeti hadsereg vezérletére és belső szervezetére vonatkoznak.

Nemességet nem adományozhat.

A főkegyúri jogot nem gyakorolhatja.

Általános kegyelmet csak a törvény adhat.

A kormányzó az alkotmány vagy a törvény megszegése esetén a nemzetgyűlést felelősségre vonhatja [...].

(Az 1920. évi I. törvénycikk a kormányzói jogköréről)

A királykérdés kapcsán végül az a kompromisszum született, hogy a trónt átmenetileg nem töltik be, hanem ideiglenesen megválasztott **kormányzó** kerül az államfői hivatalba. A kormányzó csak olyan tekintélyes személy lehetett, akit mind az országban, mind külföldön elfogadtak. A korabeli magyar politikai viszonyokat tekintve leginkább **Horthy Miklós**, a Nemzeti Hadsereg fővezére, a Monarchia egykori admirálisa tűnt mindenki számára elfogadható jelöltnek. Őt támogatták a britek is. Horthyt **1920. március 1-jén** választották az ország államfőjének, hivatalosan a királyt ideiglenesen helyettesítő kormányzó lett.

- Mivel indokolta a törvény a kormányzónaválasztást?
- Gondoljuk végig, mikor és kik voltak kormányzók történelmünk során!
- Miként korlátozta a nemzetgyűlés a kormányzói jogkört?
- Hogyan szabályozódott a kormányzó és a végrehajtó hatalom viszonya?
- Nézzünk utána, mit jelent a főkegyúri jog!

Történészszemmel

Hogyan lett az ország „király nélküli” királyság?

A királyság visszaállításában a politikai erők egyetértettek, mert a köztársasági és a tanácsköztársasági államforma lejáratódott. Abban azonban jelentős nézetkülönbség mutatkozott, hogy ki kerüljön trónra. Egyesek úgy érveltek, hogy a királysággal együtt a Habsburgok uralma is vissza kellene, hogy álljon, hiszen jog szerint őket illeti a trón. E nézet hirdetőit nevezték legitimistáknak. Velük szemben álltak a „szabad királyválasztók”, akik szerint Magyarország trónja megürült, és arra új, magyar uralkodót kell választania a nemzetnek.

1921-ben IV. Károly kétszer tett kísérletet arra, hogy visszaszerezze a magyar királyi trónt. A Habsburgok visszatérését azonban a győztes hatalmak és a környező országok nem tartották elfogadhatónak, és katonai beavatkozással fenyegettek. Ezt mérlegelve Horthy és a magyar kormány fegyveres erővel szállt szembe a visszatérő IV. Károllyal és híveivel. A második sikertelen visszatérési kísérletet követően pedig a nemzetgyűlés kimondta a Habsburg-ház trónfosztását. Így Magyarország utolsó királya, IV. Károly száműzetésben halt meg 1922-ben Madeira szigetén.

Miért utasították el a környező országok a Habsburgok visszatérését? • Gondoljuk végig, honnan ismerte egymást IV. Károly és Horthy Miklós! • Miért gondolhatta az uralkodó, hogy Horthy visszalép a hatalomból? • A budaörsi csatában a Horthy oldalán harcoló erőket felfegyverzett egyetemisták is támogatták. Nézzünk utána, milyen politikai szervezetek álltak ki a kormányzó mellett!

IV. Károly és Zita királyné misét hallgat a biatorbágyi vasútállomáson 1921. október 22-én

Egyetemi hallgatók Budaörs mellett a IV. Károly elleni csatában, 1921. október 23-án

Horthy Miklós

Ebben az országban rendnek kell lenni, és én rendet is fogok tartani. A rendetlenkedőkbe belelővetek, s ha a rendtelenség jobboldalról történik, számomra a különbség csak annyi, hogy ezekbe fájó szívvel fogok belelővetni, míg egy esetleg baloldaltól jövő rendetlenkedésbe passzióval.

(Horthy Miklós a szélsőséges politikai erőkről; 1923)

- Vitassuk meg, miként értelmezhetők Horthy szavai!
- Hogyan határozta meg ez az elképzelés a politikai konszolidációt?

A zsidóság egyetemi oktatását korlátozó rendelkezések Európában az első világháború után. A numerus nullus teljes körű kitiltást, kizárást jelentett

Az első világháború után mindenütt megnőtt az „idegenellenesség”, amely a könnyen megkülönböztethető zsidóságot számos országban sújtotta. Vizsgáljuk meg, mely államokban korlátozták a zsidóság felsőoktatásban való részvételét közvetlenül az első világháború után! • Mikor és hol vezettek be később hasonló korlátozásokat?

Politikai konszolidáció

Hogyan alakult ki az ország új belső rendje?

A nemzetgyűlésnek számos sürgető feladatot meg kellett oldania. Az elsők közé tartozott az ország határainak véglegesítését – és ezzel az állam szuverenitásának helyreállítását – eredményező **trianoni békeszerződés aláírása**. Emellett fontos feladat volt az **ország belső békéjének** megteremtése is. **Teleki Pál** első miniszterelnöksége idején (1920–21) több rendelkezés született a közbiztonság helyreállítása és az alkotmányos rend védelme érdekében. A Nemzeti Hadsereget beolvasztották a honvédségbe, a fehérterrorban részt vett **különítményeket felszámolták**, a rendőrség pedig határozottabban lépett fel az utcai garázdaság és fegyveres bűncselekmények ellen.

Az elégedetlen parasztság javára **korlátozott mértékű földosztást** hajtottak végre. A Nagyatádi Szabó István kiskgazda miniszterrel elnevezett földreform révén sok szegényparaszt kapott kisebb földterületet, ahhoz azonban kevés földet osztott szét az állam, hogy árutermelésre alkalmas parasztbirtokok jöjjenek létre. A „keresztény középosztály” háborút megjárt fiataljai egy részének követeléseire hivatkozva az egyetemekről kizárták a baloldali hallgatókat, és jelentősen korlátozták a zsidó és kisebb részben a női hallgatók létszámát. A korlátozást **1920-ban** elrendelő, úgynevezett **numerus clausus-törvény** jelentős változás volt a korábbi gyakorlathoz képest. Az ugyanis a **törvény erejével tett különbséget az állampolgárok között politikai, vallási-származási, illetve nemi alapon**. (Ilyen jellegű korlátozás 1918 előtt csak a női hallgatókra vonatkozott.)

A Horthy-korszak politikai struktúrái, amelyek lényegében a korszak végéig változatlanok maradtak, **Bethlen István** gróf **miniszterelnöksége** (1921–1931) idején nyerték el végleges formájukat. Bethlen első politikai sikerei közé tartozott a jelentős támogatottsággal rendelkező szociáldemokratákkal való megegyezés (1921 végén). A **Bethlen–Peyer-paktumot** a kormány részéről a miniszterelnök, a szociáldemokraták részéről Peyer Károly kötötte.

A megállapodásban a **szociáldemokraták** vállalták, hogy nem szerveznek tömegsztrájkokat, és nem kifogásolják az államformát, valamint csak a munkásság körében hirdetik nézeteiket. Cserébe a **kormány nem akadályozta működésüket**, így viszonylag szabadon hallathatták hangjukat a parlamentben és a sajtóban. A szociáldemokrata mozgalom a korszak **megtúrt politikai irányzata** maradt, és vállalta, hogy tartózkodik a kormányellenes nemzetközi fellépéstől.

Bethlen a kormánypártot is átalakította. A két koalíciós pártot 1922-ben összeolvasztotta, így jött létre az **Egységes Párt** néven emlegetett **új kormánypárt**, amely a képviselők több mint 2/3-át adta. Bethlen kormányrendelettel a **választói jogot** is szűkítette: iskolai végzettséghez és egy helyben lakáshoz kötötte, a nők esetén a korhatárt is felemelte. A kormánypárt győzelmét pedig azzal garantálta, hogy a szavazás 1922-től 1938-ig csak a városokban maradt titkos, a **vidéki szavazóknak** (az összes szavazó 4/5-e) **nyíltan kellett szavazniuk**. (A nyílt szavazásra ekkor Európában már sehol nem volt példa.) Bethlen 1923–1924-ben a kormánypárt vezetéséből is kiszorította a radikális földreform és a radikális antiszemitizmus nézeteit képviselő politikusokat.

Bethlen István miniszterelnök. „[A] magyar politika fordulópont előtt áll [...] a rend helyreállt az országban, alkotmányos intézményeink újból normálisan működnek.” (Bethlen szavai 1926 novemberében egy debreceni választási gyűlésen)

Gazdasági rekonstrukció

Hogyan állt talpra az ország gazdaságilag?

A háború elsősorban a munkaerőben okozott pusztítást, de az utolsó két évben már súlyos nyersanyag- és élelmiszerhiány alakult ki, és a közellátás is akadozott. A **gazdasági összeomlás** látványos jeleként Magyarországon is megjelent a **hiperinfláció**. Az említett problémák az 1918–1919. évi kaotikus időszakban fokozódtak. Ehhez adódott még a trianoni békeszerződés által előírt **jóvátételi fizetési kötelezettség**, valamint az utódállamokból érkező menekültek áradata. A békeszerződés számos nyersanyagbázisától fosztotta meg az országot. Mindemellett a Monarchia felbomlásával **piacvesztés** is történt, az utódállamok közti kereskedelmet a politikai ellentétek miatt felállított védővámok akadályozták.

A Bethlen-kormány alatti **gazdasági rekonstrukció** során az ország visszatért a háború által megszakított gazdasági fejlődés útjára. Az **1924-ben** megkapott **népszövetségi kölcsön**, valamint a megnövelt adók stabilizálták az államháztartást. A stabilizációban jelentős szerepet kapott a kormánytól független **Magyar Nemzeti Bank létrehozása**. Az önálló jegybank ugyanis garanciát jelentett arra, hogy a kormány nem fogja a gazdaságot fedezet nélküli pénznyomtatással élénkíteni. Az intézkedések hatására megállt a korona elértéktelenedése, és lehetővé vált egy új, stabil valuta bevezetése. **1927 elejétől** hivatalosan a **pengő** lett az ország új fizetőeszköze.

A gazdaság működésének helyreállításában fontos szerep jutott a korábban a Monarchia más országaiból érkező ipari termékek pótlásának. A **gazdasági szerkezetváltás** során a legfontosabb a magyar **könnyűipar** fejlesztése volt, amit az új, iparvédő vámrendszer is támogatott. A gazdaság másik húzóágazata az **építőipar** lett.

Az 1926-ban kiadott legnagyobb címletű régi papírpénzt, az egymillió koronást 80 pengőre váltották át 1927-ben

Idézzük fel, melyik időszakban jelent meg fizetőeszközként a korona! • Vitassuk meg, hogyan hatott az emberek mindennapjaira a pénz elértéktelenedése!

Rádiócsőgyártás az Egyesült Izzóban

Figyeljük meg a fényképet! Hogyan alakította át néhány új iparág a munkaerő-foglalkoztatást? • Nézzünk utána az interneten, milyen célt szolgált a rádiócső!

Az ipari szektor látványos fejlődése mellett a **mezőgazdaság lényegében stagnált**. Ennek oka a megszokott felvevőpiacok bezárulása, a háború idején megemelkedett gabonaárak csökkenése, valamint a korszerűtlen, kis termelékenységű gazdálkodás volt. Az országban túlsúlyban lévő nagybirtokokon ugyanis főleg gabonát termeltek a jóval munka-, illetve gépigényesebb, és ezért értékesebb kerti növények helyett.

A magyar gazdaság 1925-re összességében visszatért a háború előtti fejlődési pályájára. Ezzel ugyan nem közeledett a dinamikus fejlődő nyugat-európai régiókhoz, de nem is maradt le tőlük. A **modern tech-**

nikai eszközök megjelenése is ezt mutatta: elterjedt a telefon és a rádió, valamint kisebb mértékben a személygépkocsi használata is. Jelentősen fejlődött a magyar **gép- és villamossági ipar**, a rádiócsöveket és volfrámszálas izzókat előállító gyárak (az Egyesült Izzólámpa és Villamossági Rt. és a Ganz-gépgyár) világszínvonalú termékeket gyártottak. A képzett munkaerő-utánpótlást az **oktatáspolitiká** is elősegítette: az 1920-as években látványosan nőtt a **lakosság iskolázottsága**.

A magyar gazdaság gyenge pontja a külkereskedelem volt. Az első világháború után a legtöbb állam bezárkózó gazdaságpolitikát folytatott. Ennek megfelelően minden nemzetállam igyekezett önellátásra berendezkedni, még akkor is, ha emiatt a nemzetközi piacon elérhető színvonalnál rosszabb minőségben vagy drágábban tudta csak kielégíteni a szükségleteit. Ez a protekcionista (vagyis a hazai termelők érdekeit a külső hatásoktól védő) gazdaságpolitika nehezítette a nemzetközi kereskedelem kibontakozását.

Állapítsuk meg a GDP-adatok alapján, hogyan érintette Ausztriát az első világháború! • Mennyire tudott közeledni Magyarország a dualizmus korának második felében Európa legfejlettebb régióihoz, illetve Ausztriához? • Hogyan alakult ugyanez a Horthy-korszakban? • Vitassuk meg, hogy a vizsgált mintegy negyvenéves időszakot tekintve Magyarország felzárkózott vagy inkább lemaradt-e Nyugat-Európához képest!

	1890	1913	1920	1929
Magyarország (a trianoni határokon belül)	1473	2098	1709	2476
Nyugat-Európa átlaga	2535	3474	3247	4336
Magyarország Nyugat-Európához képest	58,1%	60,4%	52,6%	57,1%
Ausztria	2443	3467	2410	3701
Magyarország Ausztriához képest	60,3%	60,5%	70,9%	66,9%

Az egy főre jutó bruttó hazai termék (GDP) alakulása dollárban 1890 és 1929 között

Összegzés

Okok és következmények

- Milyen intézkedésekkel szilárdította meg a helyzetét az új rendszer?
- Hogyan hatottak az 1918–19. évi események és a területveszteség a politikai-gazdasági helyzetre?

Történelmi jelentőség

- Miért királyság lett újra az államforma, és hogyan szabályozták a kormányzói jogkört?
- Mit értünk politikai konszolidáció és gazdasági rekonstrukció alatt?

39. Művelődésügy a Horthy-korszakban

Miért nevezte magát ellenforradalminak a kialakuló Horthy-rendszer? • Milyen körülmények között került sor Horthy budapesti bevonulására 1919 őszén? • Idézzük fel a Bethlen-kormány tevékenységét! • Miként biztosította Bethlen a politikai stabilizációt?

„Keresztény és nemzeti”

Mit jelentett a korszak két kulcsfogalma?

Az első világháborús összeomlás és a forradalmak idején bekövetkező radikális politikai-társadalmi változások megkérdőjelezték az addig szilárdnak hitt értékeket. Az elbizonytalanodott emberek **új iránymutatásra** vágytak, amelynek jegyében újjászerveződhetett az ország. A tanácsköztársaság ellen közösen felépülő, de egyébként különböző világnézetű politikusok jelszava a **„keresztény és nemzeti” értékek visszaállításának** követelése volt. Ez a kommunisták erőszakos ateista és internacionalista propagandájának széles körű elutasítására utalt, ugyanakkor a keresztény jelzőnek ekkortól egyes politikai mozgalmak körében zsidóellenes éle is lett. Abban azonban már nem volt egyetértés, hogy ez mit is jelent pontosan, és hogy milyen legyen az új állam.

A keresztény egyházak egyes vezetői azt remélték, hogy a „keresztény és nemzeti” jelszó nyomán **valódi keresztény újjászületés** következik. A katolikus egyház részéről leginkább **Prohászka Ottokár püspök** adott hangot reményeinek. A századfordulótól fogva aggodalommal figyelték, hogy az emberek egyre nagyobb számban távolodnak el a keresztény életmódtól, és az egyház visszaszorul az élet számos területén. Ezért a **zsidóságot hibáztatták**. Úgy vélték, hogy ők terjesztik azt a gondolkodásmódot, amely az embereket eltávolítja a keresztény hittől.

Szabó Dezső író, a jobboldali radikálisok önjelölt prófétája. Az *elsodort falu* című regénye a korszak egyik legolvasottabb könyve volt. A magyarságot elsősorban a parasztsággal azonosította, amelyet a kommunisták internacionalizmusa, a zsidóság képviselte kapitalizmus, de a hagyományos úri osztályok és az egyház elnyomása is megnyomorít.

Szekfű Gyula történész, a konzervatív irányzat szószólója. *Három nemzedék* című történeti összefoglalója a Horthy-korszak legnagyobb hatású történeti munkája volt. Az ország összeomlását ebben a parttalanul váló liberalizmussal, és az általa lehetővé tett forradalmakkal magyarázta.

Prohászka Ottokár püspök a keresztényszocialisták vezéralakja. A katolikus megújulást a szegényebb rétegeket felemelő aktív oktatás- és szociálpolitikával kívánta megvalósítani, aminek kapitalizmus- és így zsidóellenes éle is volt.

Az ellenforradalom három arca

Történetsszemmel

Hogyan jelent meg a „keresztény-nemzeti” eszme a társadalmi szervezetekben?

Horthy Miklós kormányzóként nemesi címet nem adhatott, de e hiányt pótolta a vitézi rend létrehozása 1920-ban. A vitézi rend a Horthy-korszak egyik jellegzetes szervezete lett, amely mintegy 25 ezer taggal rendelkezett. Vitéz az lehetett, aki a háború és a forradalmak idején bizonyította hősiességét és „nemzethűségét”. A tagokat látványos külsőségek közepette avatták vitézzé, és ekkortól nevük előtt a vitézi címet használhatták, amely politikai státuszszimbólum volt a korszakban. A vitézeknek a címen kívül földbirtokot is adtak: a többség tíz holdnál kevesebbet kapott, a rend magasabb státuszú tagjai viszont akár száz holdat is. A tagokkal szemben elvárás volt a nacionalizmus, a revizionizmus és az antikommunizmus eszméinek elfogadása és hirdetése.

A vitézi renden kívül számos olyan társadalmi egyesület alakult, amely a rendszerhez való hűséget hirdette. A legnagyobb tagsággal rendelkező, legrangosabb ellenforradalmi szervezet a MOVE és az ÉME mellett a Magyar Asszonyok Nemzeti Szövetsége (MANSZ) volt. A MANSZ a korszak legnagyobb (több százezer fős) nőszervezeteként működött. A Tormay Cécile író által vezetett szervezet a hagyományos családmódel népszerűsítésével azt hirdette, hogy a nők helye otthon, a konyhában van, feladatuk pedig az anyaság és a családi élet szervezése. A nők „visszavonulását”, az egykeresős családmódel kialakítását azonban csak a felsőbb társadalmi osztályok engedhették meg maguknak.

Milyen politikai áramlatok határozták meg az ellenforradalmi szervezetek irányultságát? • Hogyan próbálta szélesíteni a rendszer a tömegbázisát? • Foglaljuk össze, mi volt a vitézi rend szerepe az időszakban!

Vitézavatás Budapesten 1928-ban

A vitézi rend jelvénye

Klebelsberg Kunó gróf
vallás- és közoktatás-
ügyi miniszter (1922–
1931). Klebelsberg 1922-
ben elmondott miniszteri
programbeszédében így
fogalmazott: „A magyar
hazát ma elsősorban
nem a kard, hanem a
kultúra tarthatja meg és
teheti ismét naggyá”

1. § A testnevelésnek az a feladata, hogy az egyének testi épségének és egészségének megóvása, lelki és testi erejének, ellenálló képességének, ügyességének és munkabírásiának kifejlesztése által megjavítsa a közegészség állapotát, gyarapítsa a nemzet munkaerejét.

2. § Evégre az állam

1. mindennemű iskolában gondoskodik mindkét nembeli tanulóifjúság rendszeres testneveléséről, a főiskolák körében pedig ezt minden hallgató számára lehetővé teszi;

2. szervezi az iskolát elhagyó ifjúság testnevelését oly módon, hogy ebben 21-ik életévének betöltéséig a nemzetnek minden férfitagja kötelezően részt vegyen;

3. támogatja azokat a társadalmi alakulatokat, melyek testneveléssel komolyan foglalkoznak, s működésük nemzeti irányával a támogatást megérdemlik.

(Az 1921. évi LIII. törvénycikk a testnevelésről)

• Mivel indokolta a törvény a testnevelés fontosságát?

• Gondoljuk végig, hogy valójában még milyen szándék állhatott a törvény mögött! Mekkora haderőben határozta meg a trianoni békeszerződés a magyar honvédség létszámát?

T. nemzetgyűlés! Szeretném a köztudatba belevinni, a trianoni béke következtében lefegyverzett Magyarországon a kultusztárca voltaképpen honvédelmi tárca is. Honvédelmi tárca olyan értelemben, hogy most elsősorban a szellem, a művelődés fegyvereivel kell védeni hazánkat, és ezekkel az eszközökkel kell mindig újból és újból bizonyítanunk a világ nemzetei előtt, hogy a magyar viszonytagságos életének második ezer esztendejében is életképes, erős és hogy bántani nagy történelmi igazságtalanság.

(Klebelsberg Kunó költségvetési vitában elhangzott felszólalásából; 1925)

• Milyen szerepet szánt Klebelsberg a művelődésnek?

• Miért tartotta fontosnak a műveltség szintjének a növelését?

1919-ben abban reménykedtek, hogy az egyház és a társadalom eltávolodása megszűnik, sőt közeledéssé alakul. A **katolikus megújulásban** reménykedőknek nagyrészt **csalódnuk kellett**, bár több modern kezdeményezés is megjelent az egyházban. Noha az állam a korábnál jobban hangsúlyozta keresztény jellegét, az **egyházak régi szerepének visszaállítása nem következett be**.

Kultúrfölény és neonacionalizmus

Miért vált fontossá az oktatás és a tudomány?

Klebelsberg Kunó gróf, a Bethlen-kormány **kultuszminisztere** látványos eredményeket ért el a kultúra és oktatás terén. A nagyvonalú kultúrpolitikát a Bethlen-kormány sikeres gazdaságpolitikája tette lehetővé, idővel az **állami bevételek több mint tíz százalékat fordították** a művelődés támogatására. Klebelsberg azzal érvelt, hogy a megcsonkított országnak **kulturális és tudományos teljesítményével** kell bizonyítania fölényét a szomszédos országokkal szemben, ezzel egyúttal a fejlett nyugati államokhoz is felzárkózhat az ország. Ezt a programot nevezte **neonacionalizmusnak**.

A közoktatás kiterjesztését szolgálta a **népiskolai törvény** (1926), amelyben a Duna–Tisza közű és az alföldi tanyákon élő gyermekek számára is biztosították az **általános műveltség** elérését. A fejlesztések hatására az országban jelentősen **csökkent** az írni-olvasni nem tudó **analfabéták száma**. A szellemi képzés mellett a testi nevelésre és a közegészségügyre is gondot fordítottak. A népszerűvé váló tömegsportok számára sportlétesítmények épültek. A 12–21 éves fiúknak kötelező volt a rendszeres testedzés. E kötelezettségüknek az iskolában, a leventeszervezetekben vagy a cserkészmozgalomban tehettek eleget a fiatalok. A leventemozgalom kötelező, állami ifjúsági szervezet volt.

Klebelsberg megreformálta a **középiskolai képzést** is, amely elsősorban a városi középosztály gyermekeinek oktatását biztosította. A nyolc évfolyamos középiskolák lehetőséget kaptak a szakosodásra: egyes iskolák a klasszikus humán műveltség átadását, mások a természettudományos képzést, kisebb számban pedig a modern nyelvek oktatását tűzték ki elsődleges célul.

Az új, jól felszerelt népiskolákban nemcsak tantermek voltak, az itt oktató tanítóknak szolgálati lakás is épült

Nézzünk utána, hány iskolával és tanteremmel bővült az iskolahálózat a Horthy-korszakban!

Az állami alkalmazottak gyermekeinek iskoláztatását ösztöndíjjal is támogatták. Az egyetemi képzéshez a sikeres érettségi volt a belépő. Igaz, az 1920-ban hozott **numerus clausus-** (keretszám) törvény alapján az egyetemek válogattak az érettségizett diákok közül: **zsidókat és lányokat csak korlátozott számban vettek fel**, és a gyengébb érettségivel rendelkezők jelentkezését is elutasíthatták, ha túljelentkezés volt az adott intézményben. Nemzetközi nyomásra a **kormány 1928-ban módosította** a numerus clausust, de az intézményeknek továbbra is tág terük volt a felvételt kérő diákok megválogatására.

Az 1930-as években Hóman Bálint váltotta Klebelsberg Kunót a miniszteri poszton. Hóman elképzeléseinek lényege a központosítás és a „nemzetnevelés” volt. A közoktatásban megnőtt a nemzeti témák súlya (történelem, irodalom, földrajz, néprajz) a klasszikus és az európai műveltség, valamint a természettudomány kárára. Az általános műveltség növelése érdekében 1940-ben törvény született a hat évfolyamos elemi iskola nyolc évfolyamossá alakításáról.

A tudományos és a kulturális élet a két világháború közti Magyarországon

Milyen sikereket értek el a korszak magyar tudósai?

A magyar **egyetemi oktatás** európai színvonalon működött. Az elszakított területekről áttelepítették a felsőfokú intézményeket, a pozsonyi egyetem Pécsre, a kolozsvári Szegedre került, illetve folytatódott a debreceni egyetem fejlesztése. A két világháború közti időszakban számos híres magyar tudós tevékenkedett. A Cambridge-ből kifejezetten Klebelsberg hívására hazatért **Szent-Györgyi Albert** 1937-ben **Nobel-díjat kapott** többek között **a C-vitamin felfedezéséért** is. A budapesti egyetemen oktatott ugyanekkor például Bay Zoltán fizikus, a radar egyik feltalálója, vagy Békésy György biofizikus, későbbi Nobel-díjas. (Bay és Békésy 1945 után kivándoroltak az Egyesült Államokba.) Számos magyar találmány kifejlesztésére és tömeggyártására azonban nem kerülhetett sor, mert nem volt elég erős ehhez a magyar gazdaság.

Klebelsberg fontosnak tartotta, hogy a tehetséges magyar kutatók és művészek lehetőséget kapjanak a nyugat-európai tudományos és kulturális életbe való bekapcsolódásra. Ezért Európa jelentősebb városaiban (Bécs, Berlin, Párizs, Róma) **magyar intézeteket** hozott létre, ahová **ösztöndíjjal** juthattak ki a tehetséges magyar fiatalok.

A Horthy-korszakot sokszínű kulturális élet jellemezte: több száz különböző országos vagy helyi napi- és hetilap jelent meg, emellett száznál több kulturális és mintegy ezer szakfolyóirat. Az irodalmi életben belül több irányzatot lehetett elkülöníteni. A tradicionális **nemzeti irodalom** legnevesebb, élő alakja Herczeg Ferenc volt, aki *Új Idők* címmel irodalmi hetilapot is szerkesztett. Az MTA háromszor is javasolta irodalmi Nobel-díjra – sikertelenül.

Richter Gedeon	1912	Kalmopyrin
Mihály Dénes	1919	„Telehor”: állókép továbbítására képes elektromos készülék, a tévé és a hangosfilm egyik úttörője
Kandó Kálmán	1929	Villanymozdony
Bay Zoltán	1930-as évek	Radar
Heller Zoltán	1940-es évek	Nagynyomású ipari hőerőmű Ajkán

Magyar tudósok sikerei a 20. század első felében

Szent-Györgyi Albert Cambridge-ben az aszkorbinsav (hexuronsav) felfedezéséért doktori címet kapott. Hazatérése után a szegedi egyetem orvosi kémiai intézetét irányította, és itt kezdődött meg a C-vitamin ipari mértékű előállítása

A sokszínű könyvkiadás jelentős bemutatója lett az ünnepi könyvhét, amelyet 1929-ben rendeztek meg először a fővárosban, és azóta is minden évben megtartják. A „művelt nagyközönségnek” szóló irodalmi, történelmi és egyéb tudományos, illetve ismeretterjesztő művek mellett jelentős igény mutatkozott a szórakoztató olvasmányokra is. Nagy népszerűségnek örvendtek a külföldi romantikus regények, valamint a detektív- és indiántörténetek. A parasztság körében az éves kalendáriumok voltak a legkelendőbbek. A Horthy-korszak legtöbbet olvasott magyar írói: Jókai Mór, Gárdonyi Géza, Mikszáth Kálmán, Herczeg Ferenc, Zilahy Lajos

A Nyugat 25 éves jubileumi ünnepe a Zeneakadémián 1932. január 10-én. A képen (balról jobbra): Szép Ernő, (mögötte) Erdélyi József, (mellette) Gellért Oszkár, Móricz Zsigmond, Lackó Géza, Babits Mihály, Tóth Aladár, Török Sophie, Schöpflin Aladár, Füst Milán, Kosztolányi Dezső, Karinthy Frigyes

Idézzük fel, kikről tanultunk az irodalomórákon! • Miért volt jelentős az irodalmi tevékenységük?

Rá@dás

Mozifilmek a Horthy-korszakban

A Horthy-korszak filmjei között a szórakoztató játékfilmek mellett filmhíradókat, animációs és dokumentumfilmeket, valamint propagandisztikus irányfilmeket is találunk. A legnépszerűbbek azonban a játékfilmek voltak. Noha a háború után a nehéz gazdasági helyzetben visszaesett a mozik és a moziba járók száma, az 1920-as évek közepére ismét nőni kezdett a film népszerűsége. Ehhez az is hozzájárult, hogy 1929-ben először mutattak be Magyarországon hangosfilmet.

Csontos Gyula és Kabos Gyula a Hyppolit, a lakáj című filmben (1931)

Olvassuk el a digitális tananyag kiegészítő részeit, illetve nézzünk bele az egyes filmrészletekbe! • Nézzünk utána, mely filmeket forgatták újra 1990 után!

A nemzeti romantikus irodalom az 1919 után születő „**keresztény-nemzeti**” irodalmi irányzattal egészült ki. Ennek középpontjában a Tormay Cécile által szerkesztett *Napkelet* című irodalmi folyóirat állt. Tormay már korábban is ismert író volt, az *Emberek a kövek között* című regényét az első modern magyar regénynek tartják. Az író a Horthy-korszakban azonban a közélet meghatározó alakjává emelkedett. Regényesített visszaemlékezését a tanácsköztársaságra *Bujdosó könyv* címen adta ki, erős antiszemita felhanggal (1920). A *Napkelet* már címválasztásával is jelezni kívánta, hogy a nyugatias ízlésű **Nyugat vetélytársa** akar lenni. Ez a szembenállás azonban nem volt kizárólagos, számos példa volt arra, hogy kiváló szerzők mindkét folyóirat számára írtak.

A korszak harmadik jelentős irodalmi irányzata a **Nyugat** köré csoportosult. Az időszak legtöbb ismert írója publikált a hasábjain. A modern, városi polgárságot megszólító folyóirat jelentős szerepet játszott a tehetséges fiatal írók felfedezésében és felkarolásában. E célt szolgálta a Baumgarten-díj is. Ez volt a korszak legrangosabb és legbőkezűbb magyar irodalmi díja, amelyet kifejezetten a hátrányos helyzetű tehetségek támogatására hoztak létre.

Összegzés

Okok és következmények

- Miben volt eredményes a kor oktatáspolitikája?
- Mely eszmeáramlatok határozták meg a közgondolkodást?

Történelmi interpretáció

- Hogyan értelmezhető az ellenforradalmi rendszer és a „nemzeti és keresztény” kifejezés?
- Mit jelentett a korszakban a kultúrfőlény és neonacionalizmus?

40. A nemzet és az ország

Mikor és hogyan váltak magyarok más országok állampolgáraivá? • Milyen külpolitikai eredményeket tudott felmutatni a Bethlen-kormány? • Mely európai államok voltak elégedetlenek a békeszerződésekkel?

Magyarok a trianoni határokon túl

Milyen helyzetbe kerültek a magyarok az utódállamokban?

A trianoni béke nyomán Magyarország olyan **nemzetállammá** vált, amelyben a lakosságnak mindössze **néhány százalékát alkották a nemzeti kisebbségek**. A többi szomszédos nemzetállam abban különbözött Magyarországtól, hogy olyan területeket szerzett, amelyeken jelentős létszámú nemzeti kisebbség élt. E kisebbségeket „nemzeti szempontból megbízhatatlannak” tekintették.

Az utódállamok félelmét az is fokozta, hogy a jelentős létszámú magyar kisebbség mintegy fele a magyar határ mentén élt, így indokot adhattak újabb határmódosításra. Emiatt az **utódállamok** minden **magyar kisebbségi szervezkedést** gyanúsnak tekintettek, és **Jugoszláviában tiltották** is őket. A magyar kisebbség szervezkedését egyébként is megnehezítette, hogy a hagyományos magyar vezető rétegek elmenekültek. Jugoszlávia esetében a magyar kisebbség szinte teljes egészében elvesztette az elitjét.

A három **győztes utódállam** hasonló problémákkal küzdött: különböző kultúrájú, fejlettségű, hagyományú és nyelvű területeket kellett volna egy közös államban összefogniuk. Sokszínű, **többnemzetiségű és többvallású országaikból akartak nemzetállamot** kialakítani. Ezt hasonló eszközökkel tették, mint Magyarország a 19. század végén. Az állami hivatalok előnyben részesítették az „államalkotó” nemzethez tartozókat a kisebbségekkel szemben. **Korlátozták a nemzetiségi anyanyelvhasználatot**, megnehezítették a kisebbségi kultúra intézményeinek működését, elsorvasztották a nemzetiségi iskolarendszert.

Hogyan változtatta meg a trianoni béke a földrajzi fogalmaink használatát?

Csehszlovákia (1921)	Szlovákia: Kárpátalja:	636 000 fő 102 100 fő
Jugoszlávia (1921)		472 400 fő
Románia (1930)		1 425 000 fő
Ausztria (1923)		15 300 fő

Az elszakított országrészek magyarságának lélekszáma az utódállamok népszámlálási adatai alapján

Hasonlítsuk össze a számokat a 27. leckében közölt adatokkal! • Miért vannak eltérések köztük? • Miért szükséges forráskritikával kezelni ezeket a számokat?

Utódállam	Kisebbségi jogok	Nyelvhasználat	Főbb sérelmek
Csehszlovákia	Elismerte a kisebbségi jogokat.	Alkotmányos jog az anyanyelvhasználat a bíróságok előtt és a közoktatásban. Ha a 20%-ot elérte a kisebbség létszáma, akkor a közigazgatásban is.	A kárpátaljai közigazgatási autonómiára vonatkozó ígéretet nem tartották be.
Románia	Csak vallási kisebbséget ismert el.	Csak a román nyelvet használhatták a hivatalos életben.	Nem ismerték el a kisebbségeket (se a magyart, se a szászt), nem alapították meg a székelyföldi kulturális önkormányzatot.
Szerb–Horvát–Szlovén Királyság (1929-től Jugoszlávia)	1929-től tiltották a kisebbségi pártok és egyesületek szervezését.	A hivatalokban tilos volt magyarul beszélni.	Még az anyanyelvhasználatot is tiltották, az élet minden területén.

Az utódállamok kisebbségi politikája a két világháború között

Tekintsük át a táblázatot! Melyik utódállamban éltek a legkedvezőbb körülmények között a kisebbségi magyarok?

Két keserű esztendeje már, hogy szemünk nyugat felé néz. Láttuk, hogyan hanyatlott le ottan a nap. Reménykedő, bízó, sóvárgó és fájdó szemünk nézte, hogy a könnyünk csordult ki attól. Mert a nap csak haladt lefelé, hanyatlott egyre, eleinte lassan, aztán gyorsabban, végül lebukott, és az égen csak a vérveres fellegek maradtak. Most már megdörzsölhetjük szemünket. Egyelőre nincsen tovább. Ez a nap lebukott, ennek vége. És arcunkról letörölhetjük a könnyeket. Még a nyomukat is. [...]

Hát eltemették a régi Magyarországot. Szép temetés volt. Sírját beültették virágokkal, és fejtől hímes fejfát szúrtak. Hogy akik élünk még, sírhassunk és sírjunk, és ne merjen eszünkbe jutni az élet, de örökké lássuk a dombot és a virágos dombon a hímes, csillagos, buzogányos fejfát. Minket még a temetésre sem hívtak meg... Belenyugszunk, mert bele kell nyugodnunk ebbe is, és – hiszünk örök életünkben. Elindulunk új utakon, de magunkkal visszük a nagy temetés emlékét, és egy szilánkot egy keresztre feszített ország keresztjéből. [...]

Kiáltó szó vagyok: ezt kiáltom!
Nem vigasztaljuk magunkat gyáván azzal, hogy most hibáztatunk.
De viseljük sorsunkat, ahogyan az reánk méretett.
Nem keresünk jogot vagy jogtalanságot, nem igazságot vagy igazságtalanságot, nem várunk méltányosságot, sem kegyelmet.
Nem is kérünk.
Nem kutatjuk, hogy az a nélkülünk, rólunk készült és kötött trianoni szerződés miféle koldusalamiznát rendelt számunkra.
Nincsen sok értelme ennek.
A mi igazságunk: a mi erőnk.
Az lesz a mienk, amit ki tudunk küzdeni magunknak.
A bátraknak kiáltok hát, a harcolni akaróknak, a kötelességtudóknak, a látni akaróknak, az előre-nézőknek.
Álljanak elő, ne szégyenkezzenek, ne duzzogjanak. Az Élet nem vár, az Élet rohan.
Kiáltó szómmal ezt kiáltom!
(Kós Károly: *Kiáltó szó*; 1921. január)

Emellett a többséghez tartozókat telepítettek a nemzetiségi területekre, a közigazgatási egységek és a választóközetek határait pedig úgy húzták meg, hogy minél kevesebb helyen legyen többségben a nemzetiség. A térség minden országára jellemző **földosztást** is úgy hajtották végre, hogy aránytalanul sújtotta a magyar nagybirtokosokat és a magyar egyházi földeket, miközben a földigénylők között a többségi nemzethez tartozókat részesítették előnyben.

A kisebbségi helyzetbe került magyarok

Hogyan próbálták megőrizni az identitásukat?

A legjelentősebb létszámú magyarság **Romániához** került. Itt az ortodox román többség a magyar kisebbséggel és a zsidósággal szemben bánt a legmostohábban. (Az erdélyi zsidóság jelentős része tehát kétszeresen is rossz helyzetben volt: többségük ugyanis magyarnak és izraelita vallásúnak tartotta magát.)

A második legnagyobb magyar kisebbség **Csehszlovákiához** került. A három utódállam közül itt alakult ki az 1920-as években európai mércével mérve leginkább **demokratikus rendszer**. Számos közigazgatási trükk nehezítette azonban a magyarok életét, így például az észak–déli irányban elnyújtott szavazóközetek bevezetése.

A magyar kisebbség helyzete **Jugoszláviában** volt a legrosszabb, ahol még az egyébként államalkotó szlovén, horvát, illetve bosnyák nemzetiséget is elnyomták a **hatalmat monopolizáló szerbek**. Noha mindhárom utódállam nemzetközi szerződésben vállalta a kisebbségi jogok biztosítását, ezeket sok esetben nem tartották be. A kisebbségi sérelmek miatt a Népszövetség csak néhány esetben marasztalta el a jogsértő országot.

Az elcsatolt területeken élő magyarok egyik legnagyobb problémája az volt, hogy **miként lehet magyarnak maradni** abban az ellenséges közegben, amely számos eszközzel igyekezett a kisebbségeket beolvasztani a többségi nemzetbe. A korszak népszámlálási eredményei azt mutatják, hogy e téren mindegyik utódállam jelentős sikereket ért el, ezek azonban a két világháború között még csak átmenetinek bizonyultak. Sokak esetében ugyanis **többszörös identitás** alakulhatott ki, különösen a kevert lakosságú területeken.

A nemzeti propaganda egytényező szólalait („Milyen nemzeti-ségű vagy?”) a hétköznapi életre sok esetben nem könnyű lefordí-

- Milyen érzések és gondolatok jelennek meg a részletben?
- Hogyan próbálta Kós Károly felvázolni az erdélyi magyarság jövőképét?
- Nézzük utána, ki volt Kós Károly! Milyen szerepet töltött be a két világháború közötti erdélyi magyar kulturális életben?

tani (például vegyes házasságok, többnyelvűség esetén). E problémák feloldására született például **Erdélyben a transzilvanizmus** gondolata, amely azt hangsúlyozta, hogy az erdélyiek nem románok, nem szászok és nem is magyarok, hanem erdélyiek. A transzilvanizmus lényegének éppen a sokféleséget, az **erdélyiség** legfontosabb hagyományának pedig a **kisebbségi és vallási toleranciát** tekintették. A magyar kisebbségi vezetők eközben arra törekedtek, hogy olyan intézményi hátteret hozzanak létre (magyar sajtó, iskola, egyesületek, párt), amely lehetőséget ad a **magyar identitás megőrzésére**.

Felértékelődött a kultúra és különösen az irodalom szerepe. A **magyar kisebbségek heroikus identitásőrző küzdelmé**t a magyar külpolitika is igyekezett támogatni, a külügyminisztérium költségvetésének jelentős részét erre fordították.

A magyar külpolitika céljai és mozgástere

Mikor mit akart elérni a magyar diplomácia?

Az első világháború után a magyar külpolitika elsődleges célja a **trianoni békeszerződés revíziója**, az elveszített területek visszaszerzése volt. A külügyminisztérium jelentős összegeket fordított a nyugati országokban a revízió ügyének népszerűsítésére. A **Bethlen-kormány** beillesztette az országot a nemzetközi rendszerbe: kiépült a diplomáciai hálózat, **vállalta a teljesítési politikát**, majd **belépett a Népszövetségbe**.

A **magyar revízió** ügyének első jelentős **támogatója** a Benito Mussolini vezette **Olaszország** lett, a két ország **örökbarátsági megállapodást** írt alá 1927-ben. Mussolini támogatásával a korszak széles körben elismert politikusa és az általa vezetett nyugat-európai nagyhatalom állt a magyar ügy mögé. Az olasz fél számára pedig azért tűnt kedvezőnek a magyar állammal való együttműködés, mert mindkét ország területi követelésekkel lépett fel Jugoszláviával szemben.

1920–21-ben Csehszlovákia, Románia és a Szerb–Horvát–Szlovén Királyság (a későbbi Jugoszlávia) **kölcsönös együttműködési megállapodásokat** kötöttek egymással, hogy megakadályozzák Magyarországot revíziós törekvéseiben. A három ország szövetségét a magyar sajtóban és történetírásban **kisantantnak** nevezzük.

Mussolini sokat idézett mondata a trianoni béke revíziójáról

A múlt évben jelentős változás állott be Magyarországnak külpolitikai helyzetében. [...] szerződést kötöttünk Olaszországgal, amely nemcsak diplomáciai okmány, mely kiemel bennünket izoláltságunkból, hanem ennél jóval több: [...] a jelen közös érdekeiből fakad. [...] Mi nem tartományokat veszítettünk el. Bennünket földaraboltak. A mi esetünk nem Elzász-Lotaringia esete. A miénk Lengyelország esete. Németország lemondhatott egy tartományáról, de mi fajunk egyharmadáról örökidőkre le nem mondhatunk. [...] Ha valaki a mellényét rosszul gombolta be, öltözkését csak úgy hozhatja rendbe, ha kigombolja, és azután jól gombolja be. Ezekre a határokra végleges békét építeni nem lehet. Ezekre a határokra fel lehet építeni egy börtönt, amelyben mi vagyunk az őrzöttek, és a győzők az őrzők.

(Bethlen István 1928. március 4-i debreceni beszédéből)

- Hogyan vélekedett Bethlen István a trianoni békéről?
- Mire utalt Elzász-Lotaringia, és mire Lengyelország említése?
- Mit jelent a „mellény újragombolására” utaló hasonlat?

Etnikai revízió

A határ menti magyar többségű területek visszacsatolása.

Liberálisok, demokraták, és szociáldemokraták. A nagyhatalmak legfeljebb ezt támogatták volna, a magyar közvélemény számára azonban ez volt a minimum, amit csak első lépésnek tekintettek a teljes revízió felé vezető úton.

Optimális revízió

A nemzetközi körülmények között elérhető legnagyobb mértékű terület visszaszerzése, de legalább a magyar többségű területeké.

A magyar külpolitika hivatalos álláspontja 1927 után.

Teljes (integrális) revízió

A történelmi Magyarország helyreállítása, esetleg Horvát-Szlavónia és Burgenland visszacsatolása nélkül.

A revíziós propaganda ezt hirdette, s a magyar társadalom túlnyomó többsége ezt szerette volna. A világpolitikában ez az álláspont nélkülözötte a realitást, még Olaszország és Németország sem támogatta.

A Dunai Konföderáció megvalósítása

A Duna-medence népeinek kibékítésével, a közös érdek alapján létrejövő államszövetség tervezete – hasonlóan Kossuth Dunai Konföderációjához.

Jászi Oszkár, Németh László

Magyar elképzelések a revízió megvalósítására

A magyar kormány a területi kérdések tekintetében a Wilson elnök által 14 pont keretében kinyilatkoztatott elvek alapján áll. Ezek szerint a jelenlegi Magyarország határainak közvetlen szomszédságában fekvő magyar többségű területek természetesen az anyaországgal volnának egyesítendőek, más nyelvű volt magyar terület Magyarországhoz való csatlakozását az illető terület népének saját szabad elhatározása és népszavazástól kellene függővé tenni.

(A magyar külügyminisztérium 1929. május 2-i körrendelete)

- Mit mondott ki Wilson elnök 14 pontja?
- Miért hivatkozik erre a külügyminisztérium?
- Miért nem a történelmi Magyarország visszaállítását követelték?

Történészszemmel

Mit jelentett a revíziós propaganda a mindennapokban?

1918-ban több olyan szervezet jött létre, amely a történelmi Magyarország területi egységének megőrzése érdekében kampányolt. A legjelentősebb a Területvédő Liga volt. A trianoni béke megkötése után a magyar államnak fel kellett oszlatnia ezeket. A megszüntetett szervezetek azonban hamar újjáalakultak, a feloszlott Területvédő Liga helyett létrejött a Nemzeti Szövetség. 1927-ben a kormány revíziós külpolitikáját támogató országos mozgalom szerveződött: a Magyar Revíziós Liga. A Liga, amelynek elnöke a köztestületben álló író, Herczeg Ferenc lett, a világ legkülönbözőbb nyelvein adott ki propagandaműveket.

Az elvesztett országrészeket visszakövetelő irredenta mozgalom kultikus központja a fővárosi Szabadság téren alakult ki. A téren 1921-ben avatták fel a négy égtáj veszteségeit megjelenítő szobrokat. A tér közepén pedig 1928. augusztus 20-án felállították az Ereklýs Országzászlót, mely félárbocra volt eresztve a nemzeti gyász jeleként. A zászlórúd esküvésre emelt kézben végződött, mely a területvesztésbe bele nem törődő „Nem! Nem! Soha!” revíziós ígéretet jelképezte. A teret Nagy-Magyarországot mintázó virágszőnyeg is díszítette

IV. Károly második visszatérési kísérlete idején a kisantant fegyveres fellépéssel fenyegetőzött. Ugyanakkor azt is elérték, hogy egyelőre ne vegyék fel Magyarországot a Népszövetségbe, így erre csak egy évvel később került sor. A kisantant 1923-ban a magyar népszövetségi kölcsön folyósításának elhalasztását is elérte.

1927 után a kisantant a magyar revíziós propaganda ellenében fejtette ki saját propagandáját. Hitler hatalomra jutását követően azonban jelentősen csökkent a mozgástere, mivel Németország is revíziópárti lett. Végül ez vezetett a **kisantant megszűnéséhez 1938-ban**: előbb elfogadták Magyarország fegyverkezéshez való jogát, majd Hitler agressziója nyomán megszűnt Csehszlovákia. Ezzel ténylegesen is feloszlott a kisantant.

Papp-Váry Elemérné Sziklay Szeréna:
Hitvallás – a „Magyar Hiszekegy”

A mindennapokban is a revízió szükségességét hangoztató jelmondatok és jelképek vették körbe a kor emberét. Ott szerepeltek a boltok kirakataiban, hirdetésekben, használati tárgyakon. A gyerekeknek revíziós társasjáték is készült. Számos irodalmi alkotás dolgozta fel az ország megcsonkításának fájdalmát, és a téma előzményeivel a történettudományi szakmunkák is bőven foglalkoztak. A legismertebb irredenta vers a Papp-Váry Elemérné által írt *Magyar Hiszekegy* volt, melyet minden tanítási nap kezdetén elmondtak az iskolákban. Az oktatásban számos módon tettek hitet Nagy-Magyarország egybe tartozásáról és a revízió elkerülhetetlenségéről. Az Erdély elvesztésére emlékeztető *Székely himnusz* ugyancsak ekkor született, szövegét Csanády György írta 1921-ben, és hamarosan meg is zenésítették. A vers első strófája eredetileg így szólt:

Maroknyi székely porlik, mint a szikla
Népek harcától zajló tengeren.
Fejünk az ár ezerszer elborítja,
Ne hagyd el Erdélyt, Erdélyt, Istenem!

Nézzünk utána, ma milyen szöveggel ismert a *Székely himnusz* utolsó sora!
• Milyen íróknak, költőknek születtek még irredenta művei? • Vitassuk meg, miért Krisztus szenvedéséhez hasonlították a trianoni békét! • Nézzünk utána, milyen irredenta emlékeket, emlékhelyeket emeltek a lakóhelyünk közelében!

Lord Rothermere

A magyar revízió ügye mögé állt egy angol arisztokrata: Rothermere grófa, Harold Sidney Harmsworth. Rothermere lord támogatása azért volt látványos, mert ő adta ki a népszerű *The Daily Mail* című újságot. Ebben több cikket közölt a versailles-i békerendszer igazságtalanságairól, és kiemelte azt a méltánytalanságot, hogy több millió magyar kényszerül idegen uralom alatt élni, ami nem egyeztethető össze a népek önrendelkezési jogával. A magyar kérdést olyan problémának láttatta, amely nyugtalanságot szül Közép-Európában, és a békét veszélyezteti.

Olvassuk el a digitális tananyagban szereplő leírást Rothermere lord tevékenységéről! • Milyen szerepet szántak néhányan neki, illetve a fiának? • Milyen ellentmondás figyelhető meg a magyar revíziós propaganda követelése és a magyar revíziót támogató javaslatok között? • Vitassuk meg, mennyire érzékelték ezt az ellentmondást a magyar politikai vezetők!

Harold Sidney Harmsworth

Amit Magyarország részére követelek, nem egyéb, mint az elemi igazság. A háború előtti határokhoz való visszatérés gondolata nem jöhet szóba. Magyarországnak meg kell fizetnie a vereség árát. De ez nem ok arra, hogy olyan igazságtalanságokkal sújtsák, amilyeneknek az eltörléséért indult kimondottan a háború. Magyarországnak teljesen jogos megalapozott igénye, hogy visszaszerezze túlnyomóan magyar lakta területeit.

(Lord Rothermere cikkének részlete *The Daily Mail* című újságjában; 1927)

Endresz György a *Justice for Hungary* fedélzetén (1931). Rothermere gróf 10 ezer dollárt ajánlott fel annak a magyar pilótának, aki első ízben repül át New Yorkból Budapestre. Az ő javaslatára kapta a repülőgép a *Justice for Hungary* („Igazságot Magyarországnak”) nevet

Összegzés

Okok és következmények

- Milyen kisebbségi politikát folytattak az utódállamok?
- Hogyan próbálták megőrizni a kisebbségi létbe került magyarok az identitásukat?

Történelmi interpretáció

- Milyen eltérés volt a magyar tömegek reményei és a reális politikai célkitűzések között?
- Mennyiben határozta meg a magyar külpolitikát ez a tény?